

Ritka és telepesen fészkelő madárfajok monitorozása

Bevezetés

A nemzeti park igazgatóságok munkatársai által végzett ritka és telepesen fészkelő madárfajok monitorozása program 2002-ben indult útnak, jelenleg az Agrárminisztérium Természetmegőrzési Főosztálya koordinálja. A program a fészkelő fajok regionális és országos szintű állományainak változásaira koncentrálna. A felmérés részletes adatokat kér a fokozottan védett/nemzetközi jelentőségű fajokról és a telepesen költőkről, illetve adatokat gyűjt a védett természeti területek és Natura 2000 területek madárállományairól, beleértve azok veszélyeztető tényezőit is. Kivitelezése a nemzeti park igazgatóságok hatáskörébe tartozik, az egyes fajok felmérését a természetvédelmi őrök és a zoológiai szakemberek végzik, kivételes esetekben külső szakértőket bevonva. Jelenleg 29 telepesen fészkelő és 35 stabil, de kisszámú költőhellyel rendelkező faj szerepel a listán, jellemzően fokozottan védett fajok.

Célok

- Telepesen fészkelő madárfajok költőhelyeinek felkutatása az ország egész területén, e telepek évenkénti felmérése, állományváltozási trendek felállítása és a veszélyeztető tényezők feltárása.
- Ritka, fokozottan védett és viszonylag stabil költőhelyű madárfajok költőhelyeinek felkutatása az ország egész területén, ezek évenkénti felmérése, állományváltozási trendek felállítása és lehetőség szerint a veszélyeztető tényezők feltárása.

Telepesen költő fajok

A telepesen költő madárfajok esetében minimum évi egy alkalommal fel kell mérni az adott telepet, minden faj esetében az optimális időszakban. Ezeket az időpontokat úgy határoztuk meg, hogy az a költési időszak azon részére essen, amikor az adott faj biztos fészkelése a lehető legkönnyebben felmérhető (etető madarak, fiókás családok, stb.). Habár a felmérési időszakot próbáltuk optimalizálni, mégis előfordulhat, hogy nem sikerül információt szerezni a költési sikerről (pl. másodköltések, megkésett fészkelők). Ebben az esetben még egy terepnapot be kell iktatni. A táblázatban meg kell adni minden egyes telep GPS koordinátáját, a felmérés évét, a párok számát, valamint a veszélyeztető tényezőket. Amennyiben adott évben egy felmérésnél több történik, akkor a párok számánál a nagyobb értéket kell megadni, kivéve, ha biztosan meg tudjuk állapítani a fészekpusztulás tényét. Nagyon fontos, hogy minden egyes faj esetében csak az adott módszert szabad alkalmazni (pl. május közepén látott feketenyakú vöcsök párt nem tekinthetünk biztos költőnek, csak amennyiben a fészket is látjuk). Az egyes fajok esetében optimális felmérési időszakról és az alkalmazott módszerekről az 1. számú melléklet nyújt útmutatót.

Mivel a vonatkozó felmérések nagy része az MME Ritka és telepesen fészkelő madarak monitoringja (RTM) protokolljával elvégezhető/elvégzendő, így a becslés alapját ennek kell képeznie. Természetesen az egyéb terepbejárások során keletkezett adatok is felhasználhatók a becsléshez (pl. szoliter párok észlelése). Ugyanakkor az alábbi iránymutatást kiegészítve a „Felmérési időszak és módszertan” dokumentumban leírtakkal kérnénk betartani:

- Az 1. számú mellékletben ** jelöltük azokat a fajokat, ahol nem minden esetben valósítható meg a légi- és egyéb fészekmegfigyelés. Ezeknél a fajoknál csak a telepről

felriadt madarak alapján becsüljük a párokat, mert a ki- és beszálló madarak számolása nem ad megbízható eredményt. A módszer időigényesebb, hiszen meg kell várni amíg a madarak felriadnak (pl. ragadozó madár jelenléte, vörös róka megjelenése a területen, gyűrűzéskor emberi jelenlét, stb.).

- Kis kárókatona esetében légifotók alapján nem feltétlenül különíthetők el a fészkek, így ennél a fajnál legjobb eredményt a telepen való számlálás jelent (pl. gyűrűzéskor).

Ritka, stabil költőhelyű fajok

A ritka, stabil költőhelyű fajok csoportja elsősorban fokozottan védett ragadozó madárfajainkat foglalja magába néhány egyéb fajjal kiegészülve. Minden évben érdemes minimum két alkalommal felmérni az ismert párokat, először a fészkek foglалás időszakában, másodsor pedig a költési siker ellenőrzésekor. Az optimális időpontokat úgy adtuk meg, hogy az a költési időszak azon részére essen, amikor az adott faj biztos fészkelése a lehető legkönnyebben felmérhető (nászrepülés, etető madarak, fiókás családok, stb.). A táblázatban meg kell adni minden fajnál a felmérés évét, a párok számát, a biztos, valószínű, lehetséges, sikeres, sikertelen és ismeretlen sorsú költések számát. Nagyon fontos, hogy minden egyes faj esetében csak az adott módszert szabad alkalmazni. Az egyes fajok esetében optimális felmérési időszakról és az alkalmazott módszerekről az 1. számú melléklet nyújt útmutatót.

Mivel a fajok nagy részénél a felmérés az MME Ritka és telepesen fészkelő madarak monitoringja (RTM) protokolljával elvégezhető/elvégzendő, így a becslés alapját ennek kell képeznie. Természetesen az egyéb terepbejárások során keletkezett adatok is felhasználhatók a becsléshez. Ugyanakkor az alábbi iránymutatást, kiegészítve a „Felmérési időszak és módszertan” dokumentumban leírtakkal kérnénk betartani:

- Új fészkelő párok meghatározásánál csak azokat tekintjük biztos territóriumnak, melyeknél legalább két független megfigyelésünk volt az adott időszakban (lásd „Felmérési időszak és módszertan” dokumentum), a pár legalább egy tagja territoriális viselkedést mutat és a két észlelés között legalább egy hét eltelt.
- A kis héja és a pusztai ölyv esetében szükséges a fészkek megléte is a biztos költés beazonosításához, ellenkező esetben könnyen lehet, hogy csak egy átvonuló, átnyaráló madárral van dolgunk.
- A biztos, valószínű és lehetséges költések számát az MME RTM programjában szereplő protokoll definíciói alapján kell meghatározni.

1. melléklet Felmérési időszak és módszertan

Faj	Felmérés időszaka	Alkalmazott módszer
Bütykös hattyú	04.15. - 07.31.	fiókát vezető pár/territórium-térképezés
Nyári lúd	04.01. - 05.31.	csak fiókát vezető tojó/pár
Bütykös ásólúd	05.01. - 07.31.	csak fiókát vezető tojó/pár
Kendermagos réce	05.15. - 07.15.	csak fiókát vezető tojó*
Csörgő réce	05.15. - 07.31.	csak fiókát vezető tojó
Nyílfarkú réce	05.15. - 07.15.	csak fiókát vezető tojó/pár*
Böjti réce	05.15. - 07.15.	csak fiókát vezető tojó
Kanalas réce	05.15. - 08.15.	csak fiókát vezető tojó*
Üstökösreçe	05.01. - 07.31.	csak fiókát vezető tojó

Barátréce	05.15. - 07.31.	csak fiókat vezető tojó
Cigányréce	05.15. - 08.15.	csak fiókat vezető tojó*
Kontyos réce	05.15. - 07.31.	csak fiókat vezető tojó/pár
Császármadár	04.01. - 08.15.	bármely egyedi megfigyelés
Fogoly	04.15. - 07.31.	potenciális fészkelőhelyek bejárása/bármely egyedi megfigyelés
Kis vöcsök	05.15. - 07.15.	territórium-térképezés
Búbos vöcsök	05.15. - 07.31.	fészkek vagy család megfigyelése
Vörösnyakú vöcsök	05.15. - 07.15.	fészkek vagy család megfigyelése/territórium-térképezés
Feketenyakú vöcsök	05.15. - 06.30.	fészkek vagy család megfigyelése
Kárókatona	04.15. - 06.30.	fészkszámolás**
Kis kárókatona	05.01. - 07.31.	fészkszámolás**
Bölömbika	03.15. - 05.31.	territórium-térképezés (csak hím)
Törpegém	05.01. - 07.15.	éjszakai territórium-térképezés
Bakcsó	05.01. - 07.15.	fészkszámolás**
Üstökösgém	06.01. - 07.15.	fészkszámolás**
Kis kócsag	05.01. - 07.15.	fészkszámolás**
Nagy kócsag	05.01. - 05.30.	fészkszámolás
Szürke gém	04.01. - 07.15.	fészkszámolás**
Vörös gém	05.01. - 07.15.	fészkszámolás**
Fekete gólya	05.01. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Fehér gólya	06.15. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Batla	05.15. - 07.31.	fészkszámolás**
Kanalasgém	05.01. - 07.31.	fészkszámolás
Darázsölyv	06.01. - 08.15.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Barna kánya	05.01. - 07.15.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Vörös kánya	04.15. - 06.30.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Rétisas	03.01. - 05.30.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Kígyászölyv	05.01. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Barna rétihéja	05.01. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Hamvas rétihéja	05.15. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Héja	04.01. - 06.15.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Kis héja	05.15. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Egerészölyv	04.01. - 07.15.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Pusztai ölyv	05.15. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Békászó sas	05.01. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Parlagi sas	04.15. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Szirti sas	04.15. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Törpesas	05.01. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Kék vércse	06.15. - 07.31.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Kerecsensólyom	04.01. - 06.30.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Vándorsólyom	04.01. - 06.30.	territórium-térképezés/fészkek megfigyelése
Guvat	04.15. - 06.30.	éjszakai territórium-térképezés
Pettyes vízicsibe	05.01. - 07.31.	éjszakai territórium-térképezés
Kis vízicsibe	05.01. - 07.31.	éjszakai territórium-térképezés
Törpevízicsibe	05.15. - 07.31.	éjszakai territórium-térképezés
Haris	06.01. - 07.31.	territórium-térképezés
Túzok	01.01. - 12.31.	túzoksinkron + fészkek és család

		megfigyelése 05.01-07.15
Gólyatöcs	05.01. - 07.15.	territórium-térképezés/fészek megfigyelése
Gulipán	04.15. - 06.30.	territórium-térképezés/fészek megfigyelése
Ugartyúk	05.01. - 07.15.	territórium-térképezés
Székicsér	06.01. - 07.31.	territórium-térképezés/fészek megfigyelése
Feketeszárnýú székicsér	06.01. - 07.31.	territórium-térképezés/fészek megfigyelése
Széki lile	05.01. - 07.31.	territórium-térképezés/fészek megfigyelése
Sárszalonka	04.15. - 07.01.	territórium-térképezés
Erdei szalonka	04.20. - 07.31.	bármely egyedi megfigyelés
Nagy goda	05.01. - 06.30.	territórium-térképezés
Nagy póling	05.01. - 07.15.	territórium-térképezés
Billegetőcankó	05.15. - 06.30.	territórium-térképezés
Piros lábú cankó	05.01. - 06.30.	territórium-térképezés
Szerecsensirály	05.15. - 07.15.	fészekszámlálás**
Dankasirály	05.01. - 07.15.	fészekszámlálás**
Viharsirály	05.01. - 07.15.	fészekszámlálás
Sztyeppi sirály	05.01. - 07.15.	fészekszámlálás
Sárgalábú sirály	05.01. - 07.15.	fészekszámlálás
Küszvágó csér	05.15. - 07.15.	fészekszámlálás**
Kis csér	05.15. - 07.15.	fészekszámlálás
Fattyúszerkő	06.01. - 07.31.	fészekszámlálás**
Kormos szerkő	06.01. - 07.15.	fészekszámlálás**
Fehérszárnýú szerkő	06.01. - 07.15.	fészekszámlálás**
Gyöngybagoly	03.01. - 07.31.	potenciális fészkelőhelyek bejárása/territórium-térképezés/fészek megfigyelése
Füleskuvik	05.15. - 07.15.	territórium-térképezés
Uhu	03.15. - 05.30.	fészek megfigyelése/territórium-térképezés
Kuvik	04.15. - 06.15.	fészek megfigyelése/territórium-térképezés
Uráli bagoly	03.15. - 07.15.	fészek megfigyelése/territórium-térképezés
Réti fülesbagoly	04.15. - 07.31.	territórium-térképezés
Lappantyú	05.15. - 07.31.	territórium-térképezés
Jégmadár	05.01. - 07.15.	fészek megfigyelése/territórium-térképezés
Szalakóta	06.01. - 07.31.	fészek megfigyelése/territórium-térképezés
Búbosbanka	04.15. - 06.15.	territórium-térképezés
Hamvas küllő	04.01. - 06.15.	territórium-térképezés
Fekete harkály	04.01. - 06.15.	territórium-térképezés
Balkáni fakopáncs	04.01. - 06.30.	territórium-térképezés
Közép fakopáncs	04.01. - 06.30.	territórium-térképezés
Fehérhátú fakopáncs	03.01. - 06.15.	territórium-térképezés
Szikipacsirta	05.01. - 07.31.	territórium-térképezés
Erdei pacsirta	04.01. - 06.15.	territórium-térképezés
Parlagi pityer	05.15. - 07.15.	territórium-térképezés
Vízirigó	04.01. - 06.30.	territórium-térképezés/fészek megfigyelése
Kékbecs	04.15. - 07.15.	territórium-térképezés
Kerti rozsdafarkú	05.01. - 06.30.	territórium-térképezés
Fülemülesitke	04.01. - 07.15.	territórium-térképezés
Karvalyposzáta	05.15. - 06.30.	territórium-térképezés
Kerti poszáta	06.01. - 07.15.	territórium-térképezés

Kis légykapó	05.15. - 06.30.	territórium-térképezés
Örvös légykapó	05.15. - 06.30.	territórium-térképezés
Tövisszúró gébics	05.15. - 06.30.	territórium-térképezés
Kis őrgébics	05.15. - 07.15.	territórium-térképezés
Nagy őrgébics	05.01. - 07.15.	territórium-térképezés
Vetési varjú	04.01. - 05.31.	fészekszámlálás**
Csíz	05.01. - 06.30.	territórium-térképezés
Holló	03.15. - 04.30.	territórium-térképezés
Süvöltő	05.01. - 06.30.	territórium-térképezés
Bajszos sármány	04.15. - 07.31.	territórium-térképezés

* ha a terepviszonyok vagy a faj rejtett életmódja miatt a fiókás család nem megfigyelhető, akkor a fészket őrző hímek alapján is becsülhető amennyiben több ilyen megfigyelés van

** amennyiben a terepviszonyok miatt a légi- és egyéb fészekmegfigyelés nem lehetséges, akkor a telepről felriadt madarak számlálása alapján becsülhető